

Na osnovu čl. 16. i 61. stav (2) Zakona o upravi („Službeni glasnik BiH“ broj 32/02 i 102/09), te čl. 14. st. (1) i (3), 16. stav (1), 28. st. (3) i (4), tač. a), b), c) i d), 122. st. (1) i (2) Zakona o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 39/09), čl. 2.,3., 6. i 7. Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinственном evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10), generalni direktor Direkcije za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine, donosi:

PRAVILNIK

O UTVRĐIVANJU OPŠTIH I POSEBNIH ZAHTJEVA ZA PRUŽANJE

USLUGA VAZDUŠNE PLOVIDBE

Član 1.

(Predmet i cilj)

(1) Ovim pravilnikom se utvrđuju opšti i posebni zahtjevi za pružanje usluga vazdušne plovidbe u vazdušnom prostoru Bosne i Hercegovine.

(2) Cilj ovog pravilnika je definisanje funkcija i zadatka nadležne vazduhoplovne vlasti i pružalaca usluga vazdušne plovidbe u Bosni i Hercegovini, kako bi se osiguralo bezbjedno, redovno i efikasno odvijanje vazdušnog saobraćaja.

(3) Ukoliko Dodatak I ili II ovog pravilnika ne propisuju drugačije, opšti i posebni zahtjevi se ne odnose na:

1. Djelatnosti koje nisu pružanje usluga vazdušne plovidbe, a koje obavlja pružalac usluga;
2. Sredstva dodijeljena djelatnostima koje nisu pružanje usluga vazdušne plovidbe.

Član 2.

(Pojmovi i skraćenice)

(1) Pojmovi koji se upotrebljavaju u ovom pravilniku imaju sljedeće značenje:

- a) Bezbjednosni cilj: Podrazumjeva kvalitativnu ili kvantitativnu izjavu kojom se definiše najveća moguća učestalost ili vjerovatnoća očekivanog pojavljivanja opasnosti;
- b) Bezbjednosna direktiva: Podrazumjeva dokument koji objavljuje ili usvaja Državna nadzorna vlast / Nacionalno nadzorno tijelo i koji nalaže provođenje mjera radi ponovnog uspostavljanja bezbjednosti funkcionalnog sistema, ako se dokaže da bi u suprotnom vazduhoplovna bezbjednost mogla biti ugrožena;
- c) Bezbjednosna dostignuća (*Safety Achievement*): Rezultat procesa i metoda koji se primenjuju da bi se postigao prihvatljivi nivo bezbjednosti;
- d) Bezbjednosni indikatori (*Safety Indicators*): Predstavljaju mjerilo postignutog nivoa bezbjednosti u vazduhoplovstvu, razlikuju se zavisno od oblasti vazduhoplovstva i povezani su s glavnim komponentama strategije bezbjednosti u vazduhoplovstvu;

- e) Bezbjednosni nivoi (*Safety Levels*): Predstavljaju razmatranje bezbjednosti u određenom kontekstu u odnosu na prihvatljiv ili tolerantan nivo rizika;
- f) Bezbjednosno obrazloženje: Podrazumijeva postupak dokazivanja da se predložena promjena funkcionalnog sistema može provesti u skladu sa bezbjednosnim propisima u okviru ciljeva ili normi utvrđenih postojećim zakonodavnim okvirom;
- g) Bezbjednosni propisi: Podrazumjevaju propise u vezi s pružanjem usluga vazdušne plovidbe ili obavljanjem funkcija upravljanja protokom vazdušnog saobraćaja ili upravljanja vazdušnim prostorom, koji su ustanovljeni propisima država potpisnica ECAA sporazuma ili nacionalnim propisima, te koji se odnose na tehničku i operativnu osposobljenost i primjerenost za pružanje navedenih usluga i obavljanje navedenih funkcija na upravljanje bezbjednošću, kao i na sisteme, njihove sastavne dijelove i pripadajuće postupke;
- h) Bezbjednosni zahtjev: Podrazumijeva sredstvo za ublažavanje rizika, definisano strategijom ublažavanja rizika, koje omogućuje postizanje posebnog bezbjednosnog cilja; bezbjednosni zahtjevi uključuju organizacione, operativne, proceduralne, funkcionalne zahtjeve, zahtjeve u pogledu uspješnosti djelovanja i interoperabilnosti ili u pogledu funkcija okruženja;
- i) Bezbjednosni zapisi (*Safety Records*): Skup informacija o jednom događaju ili nizu bezbjednosnih događaja koje se prikupljaju i čuvaju, a služe kao garancija bezbjednosti i kojima se ujedno demonstrira efikasnost uspostavljenog sistema upravljanja bezbjednošću;
- j) Direkcija za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine (*Bosnia and Herzegovina Directorate of Civil Aviation*): Nadležna vazduhoplovna vlast Bosne i Hercegovine;
- k) Državna nadzorna vlast / Nacionalno nadzorno tijelo (*National Supervisory Authority*): označava tijelo ili tijela koje je imenovala ili ustanovila Bosna i Hercegovina kao svoja nacionalna ovlaštena tijela u skladu sa Zakonom o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine, član 16. stav (1), i Pravilnikom kojim se uspostavlja okvir za stvaranje jedinstvenog evropskog neba, član 5. stav (1) i članom 4. Uredbe (EZ) broj 549/2004, koja se nalazi u Dodatku I ovog pravilnika;
- l) ECAA Sporazum (*Multilateral Agreement on the Establishment of a European Common Aviation Area*): Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica, Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbjednosti UN 1244 od 10. juna 1999) o uspostavljanju Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja;
- m) Funkcionalni sistem: Podrazumjeva kombinaciju sistema, postupaka i ljudskih resursa organizovanih radi izvođenja funkcije u okviru upravljanja vazdušnim saobraćajem;
- n) Interna revizija bezbjednosti: Bezbjednosni kontrolni pregled (*Safety Survey*) jeste sistematska provjera sa ciljem da se preporuče poboljšanja tamo gde su ona potrebna, da se pruži garancija da se tekući poslovi bezbjedno obavljaju, kao i da se potvrdi da se ti poslovi obavljaju u skladu sa sistemom upravljanja bezbjednošću (*SMS*);

- o) Komercijalni vazdušni transport (*Commercial Air Transport*): Svaka vazduhoplovna operacija koja uključuje transport putnika, tereta ili pošte za naknadu ili u najam;
- p) Kontrola kvaliteta (*Quality control*): Operativni postupci i aktivnosti koje se koriste da bi se ispunili zahtjevi za kvalitet (ISO 9000);
- r) Korektivna mjera: Podrazumjeva mjeru za otklanjanje uzroka otkrivene neusklađenosti;
- s) Kvalitet (*Quality*): Stepen do kojeg skup svojstvenih karakteristika ispunjava zahtjeve (ISO 9000);
- t) Kvantitativni nivoi bezbjednosti (*Quantitative Safety Levels*): Brojčane vrijednosti putem kojih su definisani nivoi bezbjednosti;
- u) Nesreća (*Accident*): Događaj koji je u vezi sa operacijom vazduhoplova, kada se radi o vazduhoplovu sa posadom, a dešava se u vremenskom periodu kada se bilo koja osoba ukrca u avion sa namjerom da poleti i kada se ta osoba iskrcala iz aviona, ili u slučaju vazduhoplova bez posade, koji se dešava u vremenskom periodu između momenta kada je vazduhoplov spreman za let do momenta kada se prizemlji i kada se glavni pogonski sistemi isključe, a u kome:
 - 1) je osoba smrtno ili ozbiljno povrijeđena kao rezultat:
 - boravka u vazduhoplovu,
 - kontakta sa bilo kojim dijelom vazduhoplova, uključujući dijelove koji su otkinuti sa vazduhoplova,
 - direktne izloženosti eksploziji, osim ukoliko povrede nisu nastale prirodnim uzrocima samopovređivanjem ili povredom od strane drugih lica, ili su povrede nanešene slijepim putnicima skrivenim izvan područja dostupnih putnicima i posadi, ili
 - 2) vazduhoplov trpi oštećenje ili otkaz dijela konstrukcije koji:
 - ima negativan efekat na izdržljivost konstrukcije, performanse ili karakteristike vazduhoplova, i
 - obično zahtijeva veće popravke ili zamjene oštećenih dijelova, osim otkaza ili oštećenja motora, kada je šteta ograničena na jedan motor, uključujući njegovu oplatu ili dodatke propelera, vrhova krila, antena, lopatica, sondi, guma, kočnica, točkova, aerodinamičke oplata, dijelova oplata, vrata stajnog trapa, vjetrobranskog stakla, (kao što su manja udubljenja ili rupe na oplati vazduhoplova), ili manja oštećenja glavnih elisa, repnih elisa, stajnog trapa, i onih nastalih od grada ili udara ptica (uključujući rupe na kućištima antena).
 - 3) je vazduhoplov nestao ili je u potpunosti nedostupan.
- v) Neusklađenost (*Noncompliance*): Nedostatak u osobini, dokumentaciji ili proceduri u odnosu na važeće propise;
- z) Neusaglašenost (*Nonconformity*): Nedostatak u osobini, dokumentaciji ili proceduri u odnosu na važeće standarde;

- aa) Opasnost (*Hazard*): Označava bilo koje stanje, događaj ili okolnost koji bi mogli prouzrokovati nesreću;
- bb) Operativna organizacija: Organizacija odgovorna za pružanje tehničkih usluga podrške u vazdušnom saobraćaju, komunikaciji, navigaciji ili nadzoru;
- cc) Opšte vazduhoplovstvo (*General Aviation*): Sve operacije vazduhoplova osim komercijalnog vazdušnog saobraćaja ili radova iz vazduha;
- dd) Organizacija: Pružaoc usluga vazdušne plovidbe ili subjekt koji obezbeđuje upravljanje protokom vazdušnog saobraćaja ili upravljanje vazdušnim prostorom;
- ee) Organizacioni prikaz (*Organisation Exposition*): Dokument koji opisuje organizaciju i način rada pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi;
- ff) Osiguravanje bezbjednosti letenja (*Safety Assurance*): Označava sve planirane i sistemske radnje neophodne kako bi se stvorila odgovarajuća pouzdanost da su proizvod, usluga, organizacija ili funkcionalni sistem postigli prihvatljiv ili tolerantan nivo bezbjednosti letenja;
- gg) Ozbiljni incident/nezgoda (*Serious incident*): Incident/nezgoda koji se dogodio u okolnostima koje upućuju na to da je postojala velika vjerovatnoća da se dogodi nesreća i koji je u vezi sa operacijom vazduhoplova, kada se radi o vazduhoplovu sa posadom, a dešava se u vremenskom periodu kada se bilo koja osoba ukrca u avion sa namjerom da poleti i kada se ta osoba iskrcala iz aviona, ili u slučaju vazduhoplova bez posade, koji se dešava u vremenskom periodu između momenta kada je vazduhoplov spreman za let do momenta kada se prizemlji i kada se glavni pogonski sistemi isključe. Popis primjera ozbiljnih incidenata se nalazi u Dodatku VI ovog pravilnika.
- hh) Ozbiljnost opasnosti (*Severity*): Stepem uticaja opasnosti ili posledica opasnosti na korišćenje vazduhoplova;
 - ii) Panevropska usluga vazdušne plovidbe (*Pan-European Air Navigation Service*): Usluga vazdušne plovidbe koja je osmišljena i uspostavljena za korisnike u okviru većine ili svih država potpisnica ECAA sporazuma, a koja se može i proširiti izvan vazdušnog prostora teritorije na koju se sporazum primjenjuje;
 - jj) Politika bezbjednosti (*Safety Policy*): Predstavlja izjavu organizacije o osnovnom pristupu kojim ta organizacija postiže nivo bezbjednosti koji je prihvatljiv;
- kk) Praćenje bezbjednosti (*Safety Monitoring*): Sistematske aktivnosti koje se preduzimaju da bi se otkrile promjene koje imaju uticaj na pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, a te aktivnosti imaju za cilj uspostavljanje nivoa bezbjednosti koji se može tolerisati;
- ll) Procjena rizika (*Risk Assessment*): Procjena kojom se utvrđuje da li se ostvaren ili uočen rizik može tolerisati;
- mm) Proces: Podrazumjeva skup međusobno povezanih ili uzajamno djelujućih radnji koji pretvara ulazne elemente u izlazne elemente;
- nn) Provjera: Podrazumjeva potvrdu predočavanjem objektivnih dokaza da su specifikovani zahtjevi ispunjeni;

- oo) Pružalac usluga vazdušne plovidbe: Bilo koji pravno ili fizičko lice koje pruža usluge vazdušne plovidbe za opšti vazdušni saobraćaj, uključujući i organizaciju koja je podnijela zahtjev za dobijanje sertifikata za pružanje tih usluga;
- pp) Rad iz vazduha (*Aerial Work*): operacija u kojoj se vazduhoplov koristi za specijalne usluge u poljoprivredi, građevinarstvu, za potrebe snimanja/fotografisanja, u cilju osmatranja i praćenja, traganja i spasavanja, marketinga itd.;
- rr) Revizija bezbjednosnih propisa: Podrazumjeva sistemski i nezavisan pregled obavljen od strane Državne nadzorne vlasti / Nacionalnog nadzornog tijela, ili u njegovo ime, kako bi se utvrdilo jesu li cjelokupna rješenja u pogledu bezbjednosti, ili njihovi elementi, a koja su povezana s procesima i njihovim rezultatima, proizvodima ili uslugama, usklađena sa zahtjevanim bezbjednosnim rješenjima te provode li se efikasno i jesu li primjerena za postizanje očekivanih rezultata;
- ss) Rizik (*Risk*): Označava kombinaciju opšte vjerovatnoće ili učestalosti pojavljivanja štetnog uticaja izazvanog opasnošću i ozbiljnost tog uticaja;
- tt) Sertifikacija (*Certification*): Predstavlja postupak utvrđivanja da proizvod, usluga, organizacija ili pojedinac ispunjavaju zahtjeve relevantnog standarda. Postupak se završava zvaničnom potvrdom – sertifikatom o usaglašenosti i upisom imaoca sertifikata u relevantan registar;
- uu) Sertifikat za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi (u daljem tekstu: sertifikat): Javna isprava koju izdaje Državna nadzorna vlast / Nacionalno nadzorno tijelo, kojom se potvrđuje da pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi ispunjava uslove za pružanje jedne ili više usluga u vazdušnoj plovidbi;
- vv) Sistem upravljanja bezbjednošću (*Safety Management System – SMS*): Obuhvata organizaciju, procedure i sistem odgovornosti kojima se uspostavlja i održava prihvatljiv nivo bezbjednosti u radu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi;
- zz) *SMS* dokumentacija (*SMS Documentation*): Skup dokumenata pripremljenih na bazi politike bezbjednosti i u svrhu postizanja bezbjednosnih ciljeva, na osnovu kojih je razvijen i dokumentovan sistem upravljanja bezbjednošću (*SMS*);
- aaa) Spoljne usluge (*External Services*): Sva materijalna i nematerijalna sredstva, proizvodi ili usluge koje pruža organizacija koja nije obuhvaćena sistemom upravljanja bezbjednošću pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi;
- bbb) Step en ozbiljnosti (*Severity Class*): Vrednovanje ozbiljnosti koje predstavlja izraz veličine uticaja opasnosti na operacije vazduhoplova i izražava se numerički od 1 (najozbiljniji) do 5 (najmanje ozbiljan);
- ccc) Upravljanje kvalitetom (*Quality management*): Koordinisane aktivnosti koje usmjeravaju i kontrolišu organizaciju u pogledu kvaliteta (ISO 9000);
- ddd) Umanjenje rizika (*Risk Mitigation*): Mjere koje se preduzimaju sa ciljem kontrole ili sprečavanja opasnosti koja može da ima štetne posljedice i u cilju dovođenja rizika na nivo bezbjednosti koji se može tolerisati;
- eee) Uočavanje opasnosti (*Hazard Identification*): Proces kojim se određuje kakva opasnost može da se dogodi, zašto može da se dogodi i kako može da se dogodi;

- fff) Usluge: Označavaju uslugu u vazdušnoj plovidbi ili skup usluga u vazdušnoj plovidbi;
- ggg) Vazduhoplov (*Aircraft*): Svaka mašina koja se održava u atmosferi zbog reakcije vazduha, osim reakcije vazduha u odnosu na zemljinu površinu.

(2) Skraćenice upotrebljene u ovom pravilniku imaju slijedeće značenje:

- a) AFTM (*Air Traffic Flow Management*) – Upravljanje tokom vazdušnog saobraćaja;
- b) AIS (*Aeronautical Information Services*) – Usluge vazduhoplovnog informisanja u vazdušnoj plovidbi;
- c) ASM (*Air Space Management*) – Upravljanje vazdušnim prostorom;
- d) ATS (*Air Traffic Services*) – Usluge kontrole vazdušnog saobraćaja u vazdušnoj plovidbi;
- e) ANSP (*Air Navigation Service Provider*) – Pružalac usluga vazdušne plovidbe;
- f) APMF (*Application Management Function*) – Funkcija upravljanja zahtjevima;
- g) BHDCA (*Bosnia and Herzegovina Directorate of Civil Aviation*) – Direkcija za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine;
- h) CFIT (*Controlled Flight into Terrain*) – Kontrolisani let u tlo;
- i) CNS (*Comunication, Navigation or Surveillance*) – Usluge komunikacije, navigacije ili nadzora u vazdušnoj plovidbi;
- j) CTL (*Certification Team Leader*) – Vođa tima za sertifikaciju;
- k) EU (*European Union*) – Evropska zajednica;
- l) ICAO (*International Civil Aviation Organisation*) – Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva;
- m) MET (*Meteorological Services*) – Meteorološke usluge u vazdušnoj plovidbi;
- n) NSA (*National Supervisory Authority*) – Državna nadzorna vlast / Nacionalno nadzorno tijelo;
- o) SMS (*Safety Management System*) – Sistem upravljanja bezbjednošću;
- p) QMS (*Quality Management System*) – Sistem upravljanja kvalitetom.

Član 3. (Nadležni organi za sertifikovanje)

(1) Na osnovu člana 16. Stav (1) Zakona o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 39/09) nadležni organ za sertifikovanje pružalaca usluga vazdušne plovidbe za organizacije čije se glavno sjedište rada i, ako imaju, registrovana kancelarija nalazi u Bosni i Hercegovini, je BHDCA kao državna nadzorna vlast / nacionalno nadzorno tijelo.

(2) BHDCA je nadležni organ za nadzor bezbjednosti sertifikovanih organizacija čije se glavno sjedište rada i, ako imaju, registrovana kancelarija nalazi u Bosni i Hercegovini.

Član 4. (Izdavanje sertifikata)

(1) U svrhu dobijanja sertifikata neophodnog za pružanje usluga vazdušne plovidbe i izuzimajući one koji pravo pružanja usluga ostvaruju na osnovu člana 7. stav (5) Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinostvenom evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10), pružaoci usluga moraju da ispune:

- a) opšte zahtjeve za pružanje usluga vazdušne plovidbe određene Dodatkom I ovog pravilnika;
- b) dodatne specifične zahtjeve određene Dodacima od II do V ovog pravilnika prema vrsti usluge koju pružaju.

(2) BHDCA provjerava usklađenost organizacije sa opštim zahtjevima prije izdavanja sertifikata toj organizaciji.

(3) Organizacija je dužna da ispuni opšte zahtjeve najkasnije do izdavanja sertifikata u skladu sa:

- a) članom 7. Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinostvenom evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10);
- b) članom 8b stav (2) Dodatka III Pravilnika o zajedničkim pravilima u području civilnog vazduhoplovstva i nadležnostima Evropske agencije za bezbjednost vazdušnog saobraćaja („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10).

Član 5. (Odstupanja)

(1) U slučaju odstupanja od člana. 4. stav (1) ovog pravilnika, određeni pružaoci usluga vazdušne plovidbe mogu izabrati da ne pružaju prekogranične usluge i mogu se odreći prava na uzajamno priznavanje u okviru Jedinostvenog evropskog neba. Oni mogu, pod tim okolnostima, podnijeti zahtjev za dobijanje sertifikata koji je ograničen na vazdušni prostor pod nadležnošću Bosne i Hercegovine u skladu sa članom 7. stav (2) Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinostvenom evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10).

(2) Da bi ispunio uslov za podnošenje zahtjeva za dobijanje sertifikata sa odstupanjem, iz stava (1) ovog člana, pružalac usluga vazdušne plovidbe pruža usluge ili planira da ih pruža u pogledu jedne ili više sljedećih kategorija:

- a) rad iz vazduha;
- b) opšta/generalna avijacija;
- c) komercijalni vazdušni transport koji je ograničen na vazduhoplove koji imaju manje od 10 tona mase pri polijetanju ili manje od 20 putničkih sjedišta;

d) komercijalni vazdušni transport sa manje od 10000 kretanja u godini, bez obzira na maksimalnu masu polijetanja i broj putničkih sjedišta; 'kretanja' se računaju kao zbir polijetanja i slijetanja i broje se kao prosjek za period od prethodne tri godine.

(3) Da bi podnio zahtjev iz stava (1) ovog člana, pružalac usluga vazdušne plovidbe, koji nije pružalac usluga kontrole vazdušnog saobraćaja, mora da ima bruto godišnji promet koji ne prelazi iznos od 1000000 Eura u odnosu na usluge koje pruža ili planira da pruža.

(4) Kada, iz objektivnih praktičnih razloga, pružalac usluga vazdušne plovidbe nije u mogućnosti da pruži dokaz da ispunjava kvalifikacione kriterijume iz st. (2) i (3) ovog člana, BHDCA može prihvatiti analogne brojke ili prognoze u vezi sa gornjim granicama definisanim u st. (2) i (3) ovog člana. Pri podnošenju zahtjeva, pružalac usluga vazdušne plovidbe će istovremeno podnijeti BHDCA relevantan dokaz u pogledu kvalifikacionih kriterijuma.

(5) BHDCA može odobriti specifična odstupanja podnosiocima zahtjeva koji ispunjavaju kvalifikacione kriterijume iz st. (2) i (3) ovog člana, srazmjerno njihovom doprinosu ATM-u u vazdušnom prostoru koji je u nadležnosti Bosne i Hercegovine. Ta odstupanja se mogu odnositi samo na zahtjeve utvrđene Dodatkom I ovog pravilnika. Međutim, odstupanja za sljedeće zahtjeve se neće odobriti:

- a) tehnička i operativna stručnost i sposobnost (tačka 1 Dodatka I ovog pravilnika);
- b) upravljanje bezbjednošću (tačka 3.1 Dodatka I ovog pravilnika);
- c) ljudski resursi (tačka 5 Dodatka I ovog pravilnika);
- d) otvoreno i transparentno pružanje usluga vazdušne plovidbe (tačka 8.1 Dodatka I ovog pravilnika).

(6) Pored odstupanja utvrđenih u stavu (2) ovog člana, BHDCA može da odobri odstupanja podnosiocima zahtjeva koji pružaju aerodromske usluge informisanja u letu redovno opslužujući ne više od jedne radne pozicije na određenom aerodromu. BHDCA to čini srazmjerno sa doprinosom ATM-u podnosioca zahtjeva u vazdušnom prostoru koji je u nadležnosti Bosne i Hercegovine. Ova odstupanja se mogu odnositi samo na sljedeće zahtjeve iz tačke 3 Dodatka II ovog pravilnika:

- a) odgovornost u upravljanju bezbjednošću letenja i spoljne usluge i snabdijevanje (tačka 3.1.2 (b) i (e) Dodatka II ovog pravilnika);
- b) bezbjednosni pregledi (tačka 3.1.3 (a) Dodatka II ovog pravilnika);
- c) bezbjednosni zahtjevi za procjenu i ublažavanje rizika u vezi sa promjenama (tačka 3.2 Dodatka II ovog pravilnika).

(7) Ne odobravaju se odstupanja od zahtjeva u Dodacima III, IV ili V ovog pravilnika.

(8) U skladu sa Aneksom II, Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinstvenom evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10), BHDCA:

- a) navodi karakter i obim odstupanja u uslovima priloženim uz sertifikat navodeći pravnu osnovu za odstupanje;

- b) ograničava vremensko važenje sertifikata, kada se to smatra neophodnim u svrhu nadzora;
- c) prati da li pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi i dalje ispunjavaju uslove za odstupanje.

Član 6. (Dokazivanje usklađenosti)

(1) Na zahtjev BHDCA, organizacija pruža sve relevantne dokaze u svrhu dokazivanja usklađenosti sa važećim opštim zahtjevima.

(2) Sertifikovana organizacija će obavjestiti BHDCA o planiranim promjenama u svom pružanju usluga vazdušne plovidbe koje mogu da utiču na njenu usklađenost sa važećim opštim zahtjevima ili uslovima pridodatim uz sertifikat.

(3) Kada sertifikovana organizacija više ne ispunjava važeće opšte zahtjeve ili, gdje je primjenljivo, uslove pridodate uz sertifikat, BHDCA će, u periodu od jednog mjeseca od datuma utvrđivanja neusklađenosti, naložiti organizaciji da preduzme korektivne mjere, ukoliko do tog roka organizacija nije sama preduzela korektivne mjere.

(4) O odluci iz stava (3) ovog člana BHDCA odmah obaviještava sertifikovanu organizaciju.

(5) BHDCA provjerava da li je korektivna mjera sprovedena prije nego što o svom odobrenju obavijesti sertifikovanu organizaciju. Kada BHDCA procjeni da korektivna mjera nije sprovedena na odgovarajući način po vremenskom roku dogovorenom sa organizacijom, BHDCA će preduzeti odgovarajuće izvršne mjere kako je utvrđeno u Članu 7. stavu (7) Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinstvenom evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10) i čl. 10., 25. i 68. Dodatka I, te Člana 22a tačka d)) Dodatka III, Pravilnika o zajedničkim pravilima u području civilnog vazduhoplovstva i nadležnostima Evropske agencije za bezbjednost vazdušnog saobraćaja („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10), uzimajući u obzir potrebu da se omogući kontinuitet usluga u vazdušnoj plovidbi.

Član 7. (Olakšavanje praćenja ispunjavanja zahtjeva)

(1) Organizacije su dužne da olakšaju sprovođenje inspekcija i pregleda koje vrši BHDCA ili kvalifikovano tijelo koji radi u ime BHDCA, uključujući posjete na licu mjesta i posjete bez prethodne najave.

(2) Ovlaštena lica u postupku sprovođenja inspekcija i stručnog nadzora imaju ovlaštenje da vrše slijedeće radnje:

- a) da istraže relevantne evidencije, podatke, procedure i bilo koji drugi materijal relevantan za pružanje usluga vazdušne plovidbe;
- b) da uzimaju kopije ili izvode iz tih evidencija, podataka, procedura i drugog materijala;
- c) traže usmeno objašnjenje na licu mjesta;
- d) ulaze u relevantne prostorije, posjede ili sredstva transporta.

Član 8.
(Kontinuirana usklađenost)

(1) BHDCA, na osnovu dokaza kojim raspolaže, prati na godišnjem nivou tekuću usklađenost organizacija koje je sertifikovala.

(2) BHDCA uspostavlja i ažurira, na godišnjem nivou, plan rada za provođenje inspekcija i stručnog nadzora koji obuhvata sve pružaoce usluga koje je sertifikovala, a koji se zasniva na procjeni rizika povezanih sa različitim operacijama koje su sastavni dio pruženih usluga vazdušne plovidbe. BHDCA se konsultuje sa predmetnom organizacijom kao i sa bilo kojim drugim uključenim nadležnim tijelom, po potrebi, prije uspostavljanja takvog programa.

Član 9.
(Bezbjednosni propisi u vezi stručnog i tehničkog osoblja)

U odnosu na pružanje usluga kontrole vazdušnog saobraćaja, usluga komunikacije, navigacije ili nadzora, BHDCA će za izvršavanje ovog zadatka da:

- a) izda odgovarajuća propise vezane za bezbjednost letenja, a koji se odnose na stručno i tehničko osoblje koje obavlja operativne zadatke u vezi bezbjednosti;
- b) da osigura adekvatan i odgovarajući bezbjednosni nadzor stručnog i tehničkog osoblja kojem je bilo koja operativna organizacija dodijelila obavljanje operativnih zadataka u vezi bezbjednosti;
- c) na razumnoj osnovi i nakon propisane istrage, preduzme odgovarajuće radnje u vezi sa operativnom organizacijom i/ili njenim stručnim i tehničkim osobljem koje ne ispunjava zahtjeve iz tačke 3.3 Priloga II ovog pravilnika;
- d) provjeri da su utvrđeni odgovarajući metodi sa ciljem da se osigura da treća lica kojima su dodijeljeni operativni bezbjednosni zadaci ispunjavaju zahtjeve iz tačke 3.3 Priloga II ovog pravilnika.

Član 10.
(Prestanak važenja)

Stupanjem na snagu ovog pravilnika prestaju da važe Dodaci I i IV, Pravilnika o utvrđivanju zajedničkih zahtjeva za pružanje usluga vazdušne plovidbe („Službeni glasnik BiH“ broj 05/11).

Član 11.
(Stupanje na snagu)

Pravilnik stupa na snagu osmi dan od dana objavljivanja u „Službenom glasniku BiH“.

Broj: X-X-XX-X-XXX-X/14
Banja Luka, XX.XX.2014. godine

Generalni direktor
Đorđe Ratkovića

DODATAK I – OPŠTI ZAHTJEVI ZA PRUŽANJE USLUGA VAZDUŠNE PLOVIDBE

1. TEHNIČKA I OPERATIVNA STRUČNOST I SPOSOBNOST

Pružaoци usluga vazdušne ploidbe su u stanju da pružaju svoje usluge na bezbjedan, efikasan, kontinuiran i održiv način, u skladu sa bilo kojim razumnim nivoom ukupnih zahtjeva u datom vazdušnom prostoru. U tu svrhu, oni će održavati adekvatan tehnički i operativni kapacitet i stručnost.

2. ORGANIZACIONA STRUKTURA I UPRAVLJANJE

2.1. Organizaciona struktura

Pružaoци usluga vazdušne ploidbe uspostavljaju i upravljaju svojom organizacijom u skladu sa strukturom koja podržava bezbjedno, efikasno i kontinuirano pružanje usluga vazdušne ploidbe.

Organizaciona struktura definiše:

(a) ovlaštenja, dužnosti i odgovornosti imenovanih odgovornih lica, posebno rukovodećih lica koja su odgovorna za bezbjednost vazdušne ploidbe (*Safety*), kvalitet, sigurnost/vazduhoplovnu bezbjednost (*Security*), finansije i funkcije vezane za ljudske resurse;

(b) odnos i linije izvještavanja između različitih dijelova i procesa organizacije.

2.2. Upravljanje organizacijom

2.2.1. Poslovni plan

Pružaoци usluga vazdušne ploidbe izrađuju poslovni plan kojim se obuhvata najmanje period od pet godina. Poslovni plan:

(a) utvrđuje ukupne ciljeve pružaoca usluga vazdušne ploidbe i njegovu strategiju za postizanje istih u skladu sa bilo kojim sveukupnim dugoročnijim planom pružaoca usluga vazdušne ploidbe i sa relevantnim zahtjevima Evropske Unije za razvoj infrastrukture ili druge tehnologije;

(b) sadrži odgovarajuće ciljeve učinka u smislu bezbjednosti vazdušne ploidbe, kapaciteta, životne sredine i isplativosti, po potrebi.

Informacije navedene u tačkama (a) i (b) su u skladu sa Performans planom/Planom učinka (*performance plan*) nacionalnih ili funkcionalnih blokova vazdušnog prostora i, što se tiče bezbjednosti podataka, u skladu sa Državnim programom bezbjednosti iz Standarda 2.27.1 Aneksa 11 Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu, izmjenjena i dopuna 47B od 20. jula 2009. (*2.27.1 of Annex 11 to the Convention on International Civil Aviation, Amendment 47 B from 20 July 2009.*).

Pružaoци usluga vazdušne ploidbe dokazuju bezbjednosnu i poslovnu opravdanost za veće investicione projekte uključujući, kad je relevantno, procijenjeni uticaj na odgovarajuće ciljeve učinka iz tačke (b) i utvrđujući investicije koje proizilaze iz pravnih zahtjeva u vezi sa implementacijom Programa istraživanja ATM-a Jedinog evropskog neba (*Single European Sky ATM Research programme - SESAR*).

2.2.2. Godišnji plan

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe izrađuju godišnji plan koji obuhvata predstojeću godinu i koji dodatno navodi karakteristike poslovnog plana i opisuje sve njegove izmjene.

Godišnji plan obuhvata slijedeće odredbe o nivou i kvalitetu usluge, kao što je očekivani nivo kapaciteta, bezbjednosti vazdušne plovidbe, zaštite životne sredine i isplativosti, po potrebi:

(a) informacije o uvođenju nove infrastrukture ili drugih razvojnih dostignuća i izjavu o tome na koji način doprinose poboljšanju učinka pružaoca usluga vazdušne plovidbe, uključujući nivo i kvalitet usluga;

(b) pokazatelje učinka koji su u skladu sa nacionalnim Performans planom/Planom učinka ili Performans planom/Planom učinka funkcionalnog bloka vazdušnog prostora, na osnovu kojih se može razumno ocijeniti nivo učinka i kvalitet usluge;

(c) informacije o mjerama predviđenim za ublažavanje bezbjednosnih rizika utvrđenih u bezbjednosnom planu pružaoca usluga vazdušne plovidbe, uključujući bezbjednosne pokazatelje za praćenje bezbjednosnih rizika i, po potrebi, procijenjeni trošak mjera ublažavanja;

(d) očekivanu kratkoročnu finansijsku poziciju pružaoca usluga vazdušne plovidbe kao i sve izmjene ili uticaje na poslovni plan.

2.2.3. Dio planova koji se odnosi na učinak

Pružalac usluga vazdušne plovidbe će, na zahtjev, sadržaj dijela poslovnog plana koji se odnosi na učinak i godišnjeg plana staviti na raspolaganje Evropskoj Komisiji pod uslovima koje utvrdi BHDCA u skladu sa nacionalnim propisima.

3. UPRAVLJANJE BEZBJEDNOŠĆU I KVALITETOM

3.1. Upravljanje bezbjednošću

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe upravljaju bezbjednošću svih svojih usluga. Pri tome, oni uspostavljaju formalne međuveze sa svim zainteresovanim stranama koje mogu direktno da utiču na bezbjednost njihovih usluga.

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe izrađuju procedure za upravljanje bezbjednošću prilikom uvođenja novih funkcionalnih sistema ili prilikom promjena postojećih funkcionalnih sistema.

3.2. Sistem upravljanja kvalitetom

Pružaoци usluga vazdušne plovibe uspostavljaju sistem upravljanja kvalitetom koji obuhvata sve usluge vazdušne plovidbe koje oni pružaju, u skladu sa slijedećim principima.

Sistem upravljanja kvalitetom:

(a) definiše politiku kvaliteta na način da što bolje zadovoljava potrebe različitih korisnika;

(b) donosi program osiguranja kvaliteta koji sadrži postupke osmišljene za provjeru sprovođenja svih operacija u skladu sa važećim zahtjevima, standardima i procedurama;

(c) pruža dokaz o funkcionisanju sistema upravljanja kvalitetom uz pomoć priručnika i dokumenata o praćenju rada;

(d) imenuje predstavnike rukovodstva koji nadgledaju usklađenost sa postupcima i adekvatnost istih, da bi se osigurala bezbjedna i efikasna operativna praksa;

(e) obavlja revizije uspostavljenog sistema upravljanja kvalitetom i preduzima korektivne mjere, po potrebi.

Sertifikat EN ISO 9001, koji je izdala odgovarajuća akreditovana organizacija, a koji obuhvata usluge vazdušne plovidbe koje pruža predmetni pružalac usluga smatra se dovoljnim dokazom usklađenosti. Pružalac usluga vazdušne plovidbe prihvata, da na zahtjev BHDCA, istoj pruži na uvid dokumenta u vezi sa izdavanjem sertifikata.

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe mogu integrisati sisteme za upravljanje bezbjednošću vazdušne plovidbe (*Safety*), sigurnošću/vazduhoplovnom bezbjednošću (*Security*) i kvalitetom u svoj sistem upravljanja.

3.3. Operativni priručnici

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe izrađuju i redovno ažuriraju operativne priručnike koji se odnose na pružanje njihovih usluga namijenjene za upotrebu i konsultovanje operativnom osoblju.

Oni osiguravaju da:

(a) operativni priručnici sadrže uputstva i informacije neophodne operativnom osoblju za izvršavanje njihovih dužnosti;

(b) su predmetnom osoblju dostupni relevantni dijelovi operativnih priručnika;

(c) operativno osoblje bude u najkraćem roku informisano o izmjenama i dopunama operativnih priručnika koje se odnose na njihove dužnosti kao i na njihovo stupanje na snagu.

4. SIGURNOST/VAZDUHOPLOVNA BEZBJEDNOST (*SECURITY*)

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe uspostavljaju sistem upravljanja sigurnošću /vazduhoplovnom bezbjednošću (*Security*) da bi osigurali:

(a) sigurnost (*Security*) svojih objekata i osoblja da bi se spriječilo nezakonito ometanje pružanja usluga vazdušne plovidbe;

(b) sigurnost (*Security*) operativnih podataka koje primaju ili proizvode ili koje koriste na neki drugi način, tako da je pristup njima ograničen samo na ovlaštena lica.

Sistem upravljanja (*Security*) definiše:

(a) postupke koji se odnose na procjenu i ublažavanje sigurnosnih (*Security*) rizika, praćenje i poboljšanje sigurnosti (*Security*), sigurnosne (*Security*) preglede i prenošenje znanja i

iskustava;

(b) načine osmišljene za otkrivanje upada u sistem sigurnosti (*Security*) i za uzbuđivanje osoblja odgovarajućim sigurnosnim (*Security*) upozorenjima;

(c) načine kontrolisanja posljedica upada u sistem sigurnosti (*Security*) i utvrđivanja procedura za vraćanje u prvobitno stanje i procese ublažavanja da bi se spriječilo ponavljanje.

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe osiguravaju da njihovo osoblje, po potrebi, prođe sigurnosnu (*Security*) provjeru i vrše koordinaciju sa civilnim i vojnim organima da bi osigurali sigurnost (*Security*) svojih objekata, osoblja i podataka.

Sistemi za upravljanje bezbjednošću vazdušne plovidbe (*Safety*), kvalitetom i sigurnošću (*Security*) mogu biti projektovani i njima se može upravljati kao sa integrisanim sistemom za upravljanje.

5. LJUDSKI RESURSI

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe će zaposliti odgovarajuće obučeno osoblje da bi osigurali pružanje usluga vazdušne plovidbe na bezbjedan, efikasan, kontinuiran i održiv način. U ovom smislu, oni će uspostaviti politiku zapošljavanja i obuke osoblja.

6. FINANSIJSKA MOĆ

6.1. Ekonomski i finansijski kapacitet

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe ispunjavaju finansijske obaveze kao što su fiksni i promjenljivi troškovi rada ili troškovi kapitalnih investicija. Oni će koristiti odgovarajući sistem za obračunavanje troškova. Dokazivaće svoje sposobnosti kroz godišnji plan kako je navedeno u tački 2.2.2 kao i kroz bilanse stanja i račune u skladu sa svojim pravnim statutom.

6.2. Finansijska revizija

U skladu sa čl. 12. st. (2), Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinostvenom evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10), pružaoци usluga vazdušne plovidbe dokazuju da se nad njima provodi nezavisna revizija.

7. ODGOVORNOST I POKRIĆE OSIGURANJA

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe će uspostaviti aranžmane kojim pokrivaju svoje odgovornosti koje proističu iz važećih propisa.

Korišteni metod za obezbjeđivanje pokrića odgovara potencijalnom gubitku ili šteti koja je u pitanju, uzimajući u obzir pravni status organizacije i nivo dostupnog komercijalnog pokrića osiguranja.

Pružalac usluga vazdušne plovidbe koji koristi usluge drugog pružaoца usluga vazdušne plovidbe, će osigurati da sporazumima bude obuhvaćena raspodjela odgovornosti između njih.

8. KVALITET USLUGA

8.1. Otvoreno i transparentno pružanje usluga vazdušne plovidbe

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe pružaju na otvoren i transparentan način usluge vazdušne plovidbe. Oni objavljuju uslove pristupa njihovim uslugama i uspostavljaju proces redovnih zvaničnih, pojedinačnih ili grupnih konsultacija sa korisnicima tih usluga, i to najmanje jedanput godišnje.

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe ne smiju vršiti diskriminaciju na osnovu nacionalnosti ili identiteta korisnika ili klase korisnika u skladu sa važećim zakonima.

8.2. Planovi za nepredviđene situacije

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe imaju ustanovljene planove za nepredviđene situacije za sve usluge vazdušne plovidbe koje oni pružaju, u slučaju događaja koji za posljedicu imaju značajno umanjenje ili prekidanje njihovih operacija.

9. ZAHTJEVI U POGLEDU IZVJEŠTAVANJA

Pružaoци usluga vazdušne plovidbe dostavljaju godišnji izvještaj o svojim aktivnostima BHDCA.

Godišnji izvještaj obuhvata finansijske rezultate ne dovodeći u pitanje čl. 12., Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinstvenom evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10), kao i njihov operativni rad i sve druge značajne aktivnosti i razvojna dostignuća, naročito u oblasti bezbjednosti letenja.

Godišnji izvještaj uključuje najmanje:

- (a) procjenu nivoa kvaliteta ostvarenih usluga vazdušne plovidbe;
- (b) učinak pružalaca usluga vazdušne plovidbe u poređenju sa ciljevima učinka utvrđenim u poslovnom planu u tački 2.2.1, uz poređenje stvarnog učinka u odnosu na godišnji plan putem pokazatelja učinka utvrđenih godišnjim planom;
- (c) davanje objašnjenja za odstupanje od ciljeva i utvrđivanje mjera za otklanjanje nedostataka tokom referentnog perioda;
- (d) razvoj u operacijama i infrastrukturi;
- (e) finansijske rezultate, dok god ne budu objavljeni odvojeno u skladu sa čl. 12. st. (1) Dodatka I, Pravilnika o pružanju usluga vazdušne navigacije u Jedinstvenom evropskom nebu („Službeni glasnik BiH“ broj 45/10);
- (f) informacije o zvaničnom procesu konsultacija sa korisnicima njihovih usluga;
- (g) informacije o politici u oblasti ljudskih resursa.

Pružaoци usluga vazdušne plovидbe će sadržaj godišnjeg izvještaja na zahtjev staviti na raspolaganje Evropskoj Komisiji i EASA-i kao i javnosti pod uslovima koje odredi BHDCA u skladu sa nacionalnim zakonom.

DODATAK II – POSEBNI ZAHTJEVI ZA PRUŽANJE USLUGA KONTROLE VAZDUŠNOG SAOBRAĆAJA

1. VLASNIŠTVO

Pružaoци usluga kontrole vazdušnog saobraćaja obavještavaju BHDCA o:

(a) svom pravnom statusu, vlasničkoj strukturi i drugim aranžmanima koji imaju značajan uticaj na kontrolu nad njihovom svojinom;

(b) vezama sa organizacijama koje nisu uključene u pružanje usluga vazdušne plovidbe, uključujući komercijalne aktivnosti u koje su oni direktno uključeni ili putem povezanih preduzeća, koje iznose više od 1% njihovih očekivanih prihoda; takođe, dužni su da prijave svaku izmjenu pojedinačnog vlasničkog udjela koji predstavlja 10% ili više njihovog ukupnog vlasništva.

Pružaoци usluga kontrole vazdušnog saobraćaja će preduzeti sve neophodne mjere da bi spriječili situaciju sukoba interesa koji bi mogao ugroziti nepristrasno i objektivno pružanje njihovih usluga.

2. OTVORENO I TRANSPARENTNO PRUŽANJE USLUGA

Uz tačku 8.1 Dodatka I i kada Bosna i Hercegovina odluči da organizuje pružanje specifičnih usluga kontrole vazdušnog saobraćaja u konkurentskom okruženju, Bosna i Hercegovina može preduzeti sve odgovarajuće mjere da osigura da pružaoци tih specifičnih usluga kontrole vazdušnog saobraćaja ne započnu sa aktivnostima koje imaju za cilj ili posledicu sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije, niti da započnu sa aktivnostima koje dovode do zloupotrebe dominantne pozicije u skladu sa važećim nacionalnim propisima.

3. BEZBJEDNOST USLUGA

3.1. Sistem upravljanja bezbjednošću (SMS)

3.1.1. Opšti bezbjednosni zahtjevi

Pružaoци usluga kontrole vazdušnog saobraćaja, kao sastavni dio upravljanja njihovim uslugama, uspostavljaju sistem upravljanja bezbjednošću (SMS) koji:

(a) osigurava zvaničan, jasan i proaktivan pristup sistematskom upravljanju bezbjednošću radi ispunjavanja odgovornosti vezanih za bezbjednost u okviru pružanja njihovih usluga; djeluje u pogledu svih njihovih usluga i pratećih aranžmana u okviru svoje upravljačke kontrole; i uključuje, kao svoju osnovu, izjavu o bezbjednosnoj politici kojom se definiše osnovni pristup organizacije upravljanju bezbjednošću (upravljanje bezbjednošću);

(b) osigurava da svi koji su uključeni u bezbjednosne aspekte pružanja usluga u kontroli vazdušnog saobraćaja imaju pojedinačnu bezbjednosnu odgovornost za svoje vlastite postupke/radnje; da su rukovodioci odgovorni za bezbjednosni učinak njihovih odjeljenja i odsjeka i da glavno rukovodstvo pružaoца usluga snosi sveukupnu bezbjednosnu odgovornost (bezbjednosna odgovornost);

(c) osigurava da se ostvarivanju zadovoljavajuće bezbjednosti u uslugama vazdušnog saobraćaja dodijeli najviši prioritet (bezbjednosni prioritet);

(d) osigurava da pri pružanju usluga kontrole vazdušnog saobraćaja glavni bezbjednosni cilj bude da se na najmanju mjeru svede njegov udio u riziku od vazduhoplovne nesreće koliko god je to razumno moguće (bezbjednosni cilj).

3.1.2. Zahtjevi za postizanje bezbjednosti

U okviru provođenja SMS-a, pružaoci usluga kontrole vazdušnog saobraćaja:

(a) osiguravaju da je osoblje adekvatno obučeno i stručno osposobljeno za posao koji treba da obavlja, uz uslov da posjeduju odgovarajuću dozvole ako se tako zahtijeva i da ispunjavaju važeće zahtjeve u pogledu zdravstvene sposobnosti (stručnost);

(b) osiguravaju da funkcija upravljanja bezbjednošću bude utvrđena sa organizacionom odgovornošću za razvoj i održavanje SMS-a; osiguravaju da ova tačka odgovornosti bude nezavisna od linije rukovođenja i odgovorna direktno najvišem organizacionom nivou. Međutim, u slučaju malih organizacija kada kombinacija odgovornosti može onemogućiti dovoljnu nezavisnost u tom pogledu, aranžmani za garantovanje bezbjednosti dopunjavaju se dodatnim nezavisnim sredstvima; i osiguravaju da glavno rukovodstvo organizacije pružaoca usluga bude aktivno uključeno u osiguravanje upravljanja bezbjednošću (odgovornost u upravljanju bezbjednošću);

(c) osiguravaju da se, kada god je izvodivo, izvedu i održe kvantativni bezbjednosni nivoi za sve funkcionalne sisteme (kvantativni bezbjednosni nivoi);

(d) osiguravaju da se SMS sistematski dokumentuje na način da se uspostavi jasna veza sa bezbjednosnom politikom organizacije (SMS dokumentacija);

(e) osiguravaju adekvatnu opravdanost bezbjednosti usluga i sredstava pruženih iz vana, imajući u vidu njihov bezbjednosni značaj u okviru pružanja usluga (vanjske usluge i sredstva);

(f) osiguravaju da se procjena i ublažavanje rizika sprovode na odgovarajućem nivou da bi se obezbjedilo detaljno razmatranje svih aspekata pružanja ATM usluga (procjena i ublažavanje rizika). U vezi sa promjenama funkcionalnog sistema ATM-a, primjenjuje se tačka 3.2;

(g) osiguravaju da se operativni i tehnički događaji u vezi sa ATM-om za koje se smatra da imaju značajne bezbjednosne implikacije odmah istraže i da se preduzmu sve neophodne korektivne mjere (bezbjednosni događaji). Oni takođe dokazuju da su sproveli zahtjeve o izvještavanju i procjeni bezbjednosnih događaja u skladu sa važećim nacionalnim propisima.

3.1.3. Zahtjevi u pogledu osiguranja bezbjednosti

U okviru provođenja SMS-a, pružaoci usluga kontrole vazdušnog saobraćaja osigurava da:

(a) se bezbjednosne provjere sprovode redovno, sa ciljem da se preporuča poboljšanja tamo gdje su potrebna, da bi se pružila garancija rukovodiocima bezbjednosnih aktivnosti u okviru njihovih oblasti i potvrdila usklađenost sa relevantnim dijelovima SMS-a (bezbjednosne provjere);

(b) se uspostave metode za otkrivanje promjena u funkcionalnim sistemima ili operacijama koji mogu ukazati da se neki element približava tački na kojoj više nije moguće ispuniti prihvatljive standarde bezbjednosti, i da se preduzimaju korektivne mjere (praćenje

bezbjednosti);

(c) se bezbjednosna evidencija održava kroz provođenje SMS-a kao osnova za garantovanje bezbjednosti svima koji su povezani sa, odgovorni za, ili zavisni od pruženih usluga, i BHDCA (bezbjednosna evidencija).

3.1.4. Zahtjevi za unapređenje bezbjednosti

U okviru provođenja SMS-a, pružaoci usluga kontrole vazdušnog saobraćaja osiguravaju da:

(a) svo osoblje bude svjesno potencijalnih opasnosti po bezbjednost u vezi sa njihovim dužnostima (svijest o bezbjednosti);

(b) se saznanja koja proisteknu iz istraga bezbjednosnih događaja i drugih bezbjednosnih aktivnosti prenose u okviru organizacije na upravljačkim i operativnim nivoima (prenošenje znanja i iskustava);

(c) se osoblje aktivno podstiče da predlaže rješenja za utvrđene opasnosti, i da se, po potrebi, vrše promjene radi poboljšanja bezbjednosti (poboljšanje bezbjednosti).

3.2. Bezbjednosni zahtjevi za procjenu i ublažavanje rizika u odnosu na promjene

3.2.1. Odjeljak 1

U okviru provođenja SMS-a, pružaoci usluga kontrole vazdušnog saobraćaja će osigurati da se identifikovanje opasnosti kao i procjena i ublažavanje rizika sistematski sprovode za svaku promjenu na onim dijelovima funkcionalnog ATM sistema i pratećim aranžmanima u okviru njihove upravljačke kontrole, na način da se obuhvati:

(a) ukupan vijek trajanja sastavnog dijela funkcionalnog ATM sistema koji je u pitanju, od početnog planiranja i definisanja do operacija poslije primjene, održavanja i povlačenja iz rada;

(b) vazdušnu, zemaljsku i, po potrebi, prostornu komponentu funkcionalnog ATM sistema, kroz saradnju sa odgovornim stranama;

(c) opremu, procedure i ljudske resurse funkcionalnog ATM sistema, međusobna djelovanja između tih elmenata i međusobna djelovanja između datog sastavnog dijela i preostalog dijela funkcionalnog ATM sistema.

3.2.2. Odjeljak 2

Procesi identifikovanja opasnosti, procjene i ublažavanja rizika uključuju:

(a) određivanje djelokruga, granica i međuveza datog sastavnog dijela, kao i utvrđivanje funkcija koje obavlja sastavni dio i radnog okruženja u kojem je planirano njegovo djelovanje;

(b) određivanje bezbjednosnih ciljeva koji se pridružuju sastavnom dijelu, uključujući:

(i) prepoznavanje vjerovatnih opasnosti povezanih sa ATM-om i uslova pod kojim dolazi do otkaza, zajedno sa njihovim zajedničkim posledicama;

(ii) procjenu posljedica koje oni mogu imati na bezbjednost vazduhoplova, kao i procjenu ozbiljnosti tih posljedica, koristeći klasifikacionu šemu ozbiljnosti navedenu u Odjeljku 4;

(iii) utvrđivanje njihove tolerancije, u smislu maksimalne vjerovatnoće pojavljivanja događaja, koja proizilazi iz ozbiljnosti i maksimalne vjerovatnoće posljedica opasnosti, na način koji je u skladu sa Odjeljkom 4;

(c) donošenje/izrada, po potrebi, strategije ublažavanja rizika koja:

(i) navodi načine odbrane koje treba sprovesti radi zaštite od opasnosti koje nose rizike;

(ii) uključuje, po potrebi, razvijanje bezbjednosnih zahtjeva koji se potencijalno odnose na dati sastavni dio, ili druge dijelove funkcionalnog ATM sistema, ili operativno okruženje;

(iii) predstavlja garanciju njegove izvodljivosti i djelotvornosti;

(d) provjeru da su ispunjeni svi utvrđeni bezbjednosni ciljevi i bezbjednosni zahtjevi:

(i) prije uvođenja promjene;

(ii) tokom faze prelaska na operativnu upotrebu;

(iii) tokom radnog vijeka;

(iv) tokom bilo koje prelazne faze do povlačenja iz upotrebe.

3.2.3. Odjeljak 3

Rezultati, pripadajuća obrazloženja i dokazi o procesima procjene i ublažavanja rizika, uključujući utvrđivanje opasnosti, prikupljaju se i dokumentuju na način koji osigurava da:

(a) su utvrđena potpuna obrazloženja kako bi se dokazalo da dati sastavni dio, kao i ukupni funkcionalni ATM sistem, jeste i da će ostati tolerantno bezbjedan uz ispunjavanje dodijeljenih bezbjednosnih ciljeva i zahtjeva. Ovo uključuje, po potrebi, specifikacije svih korištenih tehnika predviđanja, praćenja ili pregleda;

(b) je moguće sve bezbjednosne zahtjeve vezane za uvođenje promjene pratiti do planiranih operacija/funkcija.

3.2.4. Odjeljak 4

Identifikacija opasnosti i procjena ozbiljnosti

Provodi se sistematska identifikacija opasnosti. Ozbiljnost posljedica opasnosti u datom operativnom okruženju se utvrđuje upotrebom klasifikacione šeme koja je prikazana u slijedećoj tabeli, dok se klasifikacija ozbiljnosti oslanja na specifičan dokaz koji pokazuje najvjerovatniju posljedicu opasnosti, u najgorim okolnostima.

Klasa ozbiljnosti	Posljedica po operacije
1 (najviša)	Nesreće definisane u čl. 2. tač. u) ovog pravilnika
2	Ozbiljni incidenti/nezgode definisani u čl. 2. tač. gg) ovog pravilnika.
3	Veći incident vezan za operacije vazduhoplova, u kom je bezbjednost vazduhoplova mogla biti ugrožena, a koji je vodio skoro direktnom kontaktu između vazduhoplova, vazduhoplova sa zemljom ili preprekama
4	Značajan incident koji uključuje okolnosti koje ukazuju da je moglo doći do nesreće, ozbiljnog ili većeg incidenta, da se rizikom nije upravljalo u okviru bezbjednosnih margina ili u slučaju da je drugi vazduhoplov bio u blizini.
5 (najniža)	Bez neposredne posljedice po bezbjednost.

U svrhu izvođenja zaključka o posljedici opasnosti po operacije i utvrđivanja njegove ozbiljnosti, sistematski pristup/proces uključuje posljedice opasnosti po različite elemente funkcionalnog ATM sistema, kao što su posada vazduhoplova, kontrolori vazdušnog saobraćaja, funkcionalne sposobnosti vazduhoplova, funkcionalne sposobnosti zemaljskog dijela funkcionalnog ATM sistema i sposobnost bezbjednog pružanja usluga kontrole vazdušnog saobraćaja.

Šema klasifikacije rizika

Uspostavljaju se bezbjednosni ciljevi zasnovani na riziku u smislu maksimalne vjerovatnoće pojavljivanja opasnosti, koja se izvodi iz ozbiljnosti njene posljedice i maksimalne vjerovatnoće pojavljivanja posljedice opasnosti.

Kao neophodni dodatak dokazivanju da su ispunjeni utvrđeni kvantitativni ciljevi, potrebno je dodatno razmotriti upravljanje bezbjednošću da bi se ATM sistem učinio bezbjednijim, kad god je to potrebno.

3.2.5. Odjeljak 5

Sistem osiguranja bezbjednosti softvera

U okviru provođenja SMS-a, pružalac usluga kontrole vazdušnog saobraćaja sprovodi sistem osiguranja bezbjednosti softvera u skladu sa Dodatkom III, Pravilnika o utvrđivanju zajedničkih zahtjeva za pružanje usluga vazdušne plovidbe („Službeni glasnik BiH“ broj 05/11).

3.3. Bezbjednosni zahtjevi za inženjersko i tehničko osoblje koje obavlja operativno-bezbjednosne zadatke

Pružaoци usluga kontrole vazdušnog saobraćaja osiguravaju da tehničko i inženjersko osoblje, uključujući osoblje operativnih podugovornih organizacija koje upotrebljava i održava ATM opremu koja je odobrena za njihov operativni rad, ima i održava zadovoljavajuće znanje

i razumijevanje usluga za koje pružaju podršku, stvarnih i mogućih posljedica njihovog rada na bezbjednost tih usluga, i odgovarajućih radnih ograničenja koja se primjenjuju.

Imajući u vidu osoblje koje je angažovano na zadacima vezanim za bezbjednost uključujući osoblje operativnih podugovornih organizacija, pružaoci usluga kontrole vazdušnog saobraćaja dokumentuju adekvatnost stručnosti osoblja; utvrđeni raspored smjena da bi se osigurao dovoljan kapacitet i kontinuiranost usluge; politiku i sisteme kvalifikovanosti osoblja, politiku stručnog osposobljavanja osoblja, evidenciju i planove stručnog osposobljavanja, te aranžmane za nadgledanje nekvalifikovanog osoblja. Pružaoci usluga kontrole vazdušnog saobraćaja imaju utvrđene procedure za slučajeve kada je upitno fizičko ili mentalno stanje osoblja.

Pružaoци usluga kontrole vazdušnog saobraćaja vode evidenciju informacija o broju, statusu i raspoređivanju osoblja koje je uključeno u bezbjednosne zadatke.

Ovom evidencijom se:

- (a) identifikuju odgovorni rukovodioci za bezbjednosne funkcije;
- (b) evidentiraju relevantne kvalifikacije tehničkog i operativnog osoblja, u odnosu na tražene zahtjeve u pogledu praktične osposobljenosti i stručnosti;
- (c) navode lokacije i dužnosti na koje se raspoređuje tehničko i operativno osoblje, uključujući i eventualnu metodologiju pravljenja rasporeda smjena.

4. RADNE METODE I OPERATIVNE PROCEDURE

Pružaoци usluga kontrole vazdušnog saobraćaja su u stanju da dokažu da su njihove radne metode i operativni postupci u skladu sa standardima u slijedećim aneksima Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu u mjeri u kojoj su relevantni za pružanje usluga kontrole vazdušnog saobraćajau predmetnom vazdušnom prostoru:

- (a) Aneks 2 o pravilima letenja u 10. izdanju od jula 2005. uključujući sve izmjene i dopune do broja 42;
- (b) Aneks 10 o vazduhoplovnim telekomunikacijama, Tom II o postupcima komunikacije uključujući one sa PANS statusom u 6. izdanju od oktobra 2001. uključujući sve izmjene i dopune do br. 85;
- (c) Aneks 11 o uslugama kontrole vazdušnog saobraćaja u 13. izdanju od jula 2001. uključujući sve izmjene i dopune do br. 47-B.

DODATAK III – POSEBNI ZAHTJEVI ZA PRUŽANJE METEOROLOŠKIH USLUGA

1. TEHNIČKA I OPERATIVNA STRUČNOST I SPOSOBNOST

Pružaoци meteoroloških usluga osiguravaju da meteorološke informacije, koje su neophodne za obavljanje njihovih pripadajućih funkcija i u obliku koji je prikladan za korisnike, budu dostupne:

- (a) operatorima i članovima letačkih posada za predpoletno planiranje i planiranje u letu;
- (b) pružaoциma usluga u kontrole vazdušnog saobraćaja i usluga informisanja u letu;
- (c) jedinicama službi za potragu i spašavanje;
- (d) aerodromima.

Pružaoци meteoroloških usluga potvrđuju nivo dostižne/ostvarive tačnosti informacija dostavljenih za operacije, uključujući izvore takvih informacija, pri tom osiguravajući da se takve informacije blagovremeno prosljeđuju i po potrebi ažuriraju.

2. RADNE METODE I OPERATIVNE PROCEDURE

Pružaoци meteoroloških usluga su u stanju da dokažu da su njihove radne metode i operativni postupci u skladu sa standardima u slijedećim aneksima Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu u mjeri u kojoj su relevantni za pružanje meteoroloških usluga u predmetnom vazdušnom prostoru:

- (a) Aneks 3 o meteorološkim uslugama za međunarodnu vazdušnu plovību u 17. izdanju od jula 2010. uključujući sve izmjene i dopune do br. 75;
- (b) Aneks 11 o uslugama kontrole vazdušnog saobraćaja u 13. izdanju od jula 2001, uključujući sve izmjene i dopune br. 47-B;
- (c) Aneks 14 o aerodromima u slijedećim verzijama:
 - (i) Tom I o projektovanju i operacijama aerodroma u 5. izdanju od jula 2009, uključujući sve izmjene i dopune do br. 10-B;
 - (ii) Tom II o helidromima u 3. izdanju od jula 2009, uključujući sve izmjene i dopune do br. 4.

DODATAK IV – POSEBNI ZAHTJEVI ZA PRUŽANJE USLUGA VAZDUHOPLOVNOG INFORMISANJA

1. TEHNIČKA I OPERATIVNA STRUČNOST I SPOSOBNOST

Pružaoци usluga vazduhoplovnog informisanja osiguravaju da su informacije i podaci dostupni za operacije u obliku prikladnom za:

(a) operativno letačko osoblje, uključujući letačke posade, kao i za planiranje leta, sisteme za upravljanje letom i simulatore letenja;

(b) pružaoce usluga kontrole vazdušnog saobraćaja koji su odgovorni za usluge informisanja u letu, aerodromske usluge informisanja u letu i pružanje predpoletnih informacija.

Pružaoци usluga vazduhoplovnog informisanja osiguravaju cjelovitost podataka i potvrđuje nivo tačnosti informacija prosljeđenih za operacije, sa izvorom tih informacija, prije nego što se te informacije prosljede.

2. RADNE METODE I OPERATIVNE PROCEDURE

Pružaoци usluga vazduhoplovnog informisanja su u stanju da pokažu da su njihove radne metode i operativne procedure u skladu sa standardima u:

(a) Pravilniku o kvalitetu vazduhoplovnih podataka i vazduhoplovnih informacija („Službeni glasnik BiH“ broj 61/14);

(b) slijedećim aneksima Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu u mjeri u kojoj su relevantni za pružanje usluga vazduhoplovnog informisanja u predmetnom vazdušnom prostoru:

(i) Aneks 3 o meterološkim uslugama za međunarodnu vazdušnu plovību u 17. izdanju od jula 2010, uključujući sve izmjene i dopune do br. 75;

(ii) Aneks 4 o vazduhoplovnim kartama u 11. izdanju od jula 2009, uključujući sve izmjene i dopune do br. 56;

(iii) ne dovodeći u pitanje Pravilniku o kvalitetu vazduhoplovnih podataka i vazduhoplovnih informacija („Službeni glasnik BiH“ broj 61/14), Aneks 15 o uslugama vazduhoplovnog informisanja u 13. izdanju od jula 2010, uključujući sve izmjene i dopune do br. 36.

DODATAK V – POSEBNI ZAHTJEVI ZA PRUŽANJE USLUGA KOMUNIKACIJE, NAVIGACIJE ILI NADGLEDANJA

1. TEHNIČKA I OPERATIVNA STRUČNOST I SPOSOBNOST

Pružaoци usluga komunikacije, navigacije ili nadgledanja osiguravaju dostupnost, kontinuitet, tačnost i cjelovitost svojih usluga.

Pružaoци usluga komunikacije, navigacije ili nadgledanja potvrđuju nivo kvaliteta usluga koje pružaju, i dokazuju da se njihova oprema redovno održava i, po potrebi, baždari.

2. BEZBJEDNOST (*Safety*) USLUGA

Pružaoци usluga komunikacije, navigacije ili nadgledanja su usklađeni sa zahtjevima iz tačke 3 Dodatka II o bezbjednosti usluga.

3. RADNE METODE I OPERATIVNE PROCEDURE

Pružaoци usluga komunikacije, navigacije ili nadgledanja su u stanju da dokažu da su njihove radne metode i operativne procedure usklađeni sa standardima iz Aneksa 10 o vazduhoplovnim telekomunikacijama Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu u slijedećim verzijama u mjeri u kojoj su relevantni za pružanje usluga komunikacije, navigacije ili nadgledanja u predmetnom vazdušnom prostoru:

(a) Tom I o radio navigacionim sredstvima u šestom izdanju od jula 2006, uključujući sve izmjene i dopune do br. 85;

(b) Tom II o komunikacionim postupcima uključujući one koje imaju status PANS u šestom izdanju od oktobra 2001, uključujući sve izmjene i dopune do br. 85;

(c) Tom III o komunikacionim sistemima u drugom izdanju od jula 2007, uključujući sve izmjene i dopune do br. 85;

(d) Tom IV o sistemima za radarski nadzor i izbjegavanje sudara u četvrtom izdanju od jula 2007, uključujući sve izmjene i dopune do br. 85;

(e) Tom V o korištenju spektra vazduhoplovnih radio frekvencija u drugom izdanju od jula 2001, uključujući sve izmjene i dopune do br. 85.

DODATAK VI – POPIS PRIMJERA OZBILJNIH INCIDENATA/NEZGODA

Niže navedeni incidenti/nezgode su tipični primjeri incidenata/nezgoda koje vrlo vjerojatno mogu predstavljati ozbiljne incidente/nezgode. Popis nije konačan i služi samo kao smjernica za definisanje izraza „ozbiljan incident/nezgoda”:

- bliski susreti u vazduhu koji zahtijevaju manevrisanje kako bi se izbjegao sudar ili nesigurna situacija ili kada bi postupak izbjegavanja bio primjeren,
- kontrolisani let u tlo (*CFIT*) koji je jedva izbjegnuto,
- neuspjelo polijetanje na zatvorenoj ili zauzetoj poletno-sletnoj stazi, ili polijetanje s takve staze s vrlo malom udaljenošću od prepreke, osim dopuštenih operacija helikopterom, ili na nedodijeljenoj poletno-sletnoj stazi,
- polijetanje na zatvorenoj ili zauzetoj poletno-sletnoj stazi, stazi za vožnju, osim dopuštenih operacija helikopterom, ili na nedodijeljenoj poletno-sletnoj stazi,
- slijetanje ili pokušaj slijetanja na zatvorenu ili zauzetu poletno-sletnu stazu, osim dopuštenih operacija helikopterom, ili na nedodijeljenu poletno-sletnu stazu,
- nemogućnost postizanja predviđenih performansi tokom polijetanja ili početnog penjanja,
- svi požari i dim u putničkom dijelu ili teretnom dijelu, ili požari na motoru, čak iako su takvi požari ugašeni sredstvima za gašenje,
- svi događaji kod kojih je letačko osoblje moralo koristiti kiseonik za slučaj nužde,
- otkazivanje vazduhoplovne strukture ili raspadanje motora, uključujući otkazivanja turbo motora koja nisu zaustavljena, a koje nije klasifikovano kao nesreća,
- višestruki kvarovi u radu jednog ili više vazduhoplovnih sistema koji ozbiljno utiču na rad vazduhoplova,
- svi slučajevi onesposobljenosti letačkog osoblja tokom leta,
- svako stanje količine goriva koje bi zahtjevalo proglašenje vanrednog stanja od strane pilota,
- neodobreni ulazi na poletno-sletnu stazu stepena ozbiljnosti A prema Priručniku za sprečavanje neodobrenih ulaza na poletno-sletnu stazu (dokument ICAO br. 9870) koji sadrži informacije o klasifikaciji prema ozbiljnosti,
- incidenti/nezgode prilikom polijetanja ili slijetanja, kao što su slijetanje prije poletno-sletne staze, slijetanje sa zaustavljanjem izvan staze, kod polijetanja - duže zalijetanje od uobičajenog, ili izlijetanje sa strane van granica poletno-sletne staze,
- otkazivanje sistema, vremenske nepogode, upravljanje vazduhoplovom izvan odobrenih aerodinamičkih ograničenja ili druge pojave koje su mogle prouzrokovati poteškoće u upravljanju vazduhoplovom,
- otkazivanje više od jednog sistema u složenom vazduhoplovnom sistemu koji je obavezan za održavanje leta i navigaciju.
